

Antti Voutilainen

VASTUULLISUUSRAPORTOINNIN
KEHITTÄMINEN OSANA ISO 14001 -
STANDARDIN MUKAISTA
YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄÄ

Opinnäytetyö

Tekniikan ammattikorkeakoulututkinto

Ympäristötekniologia

2021

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Insinööri (AMK)
Tekijä/Tekijät	Antti Voutilainen
Työn nimi	Vastuullisuusraportoinnin kehittäminen osana ISO 14001-standardin mukaista ympäristöjärjestelmää
Toimeksiantaja	Printcom Center Oy
Vuosi	2021
Sivut	35 sivua
Työn ohjaaja(t)	Liisa Routaharju

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käynnistyi Printcom Center Oy:n tarpeesta kehittää vastuullisuusraportointiaan ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän osana. Tavoitteena oli luoda yritykselle vastuullisuusraporttimalli, minkä jälkeen yritys voi omien intressiensä mukaan muokata raporttia näköisekseen. Malli luotiin YK:n kestävän kehityksen periaatteiden pohjalta, jonka jälkeen se hyväksyttiin johdon katselmuksessa. Mallin kirjoittamisessa otettiin huomioon yrityksen oma ympäristöjärjestelmä, kumppaneiden omat vastuullisuusraportit, maakuntaohjelmat sekä kansallinen ja kansainvälinen lainsäädäntö. Lopullisen raportin on tarkoitus toimia pohjana yrityksen vastuulliselle toiminnalle sekä toimia ulkoisena viestintävälineenä yrityksen toiminnasta.

Malli palautettiin toimeksiantajalle aikataulun puitteissa maaliskuuhun mennessä, minkä jälkeen yritys alkoi implementoida sitä mukaan toimintaansa. Mallista oli tarkoitus tehdä mahdollisimman selkeä ja yksinkertainen, jotta sitä olisi helppo päivittää. Toisaalta sen tuli olla myös tarpeeksi kattava, jotta se olisi lukijalle uskottavan oloinen. Mallissa on käyty läpi yrityksen sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia yhteiskuntaan. Syksyllä pidetyn ulkoisen auditoinnin yhteydessä todettiin yrityksen vastuullisuusraportoinnin olevan ISO 14001 -standardin mukaista, joten yrityksen vastuullisuusraportointi kehittyi työn ansioista.

Tutkimusprosessi toteutettiin toimintatutkimuksena. Yrityksen toimintaan osallistuttiin laatupäällikön kanssa pidetyissä palavereissa, joissa seurattiin työn etenemistä ja tutustuttiin yrityksen toimintaan. Tutkimusprosessin alussa luotu aikataulu piti mallin palauttamisen osalta toimeksiantajalle, mutta opinnäytetyöraportin kirjoittaminen venyi suunniteltua pidemmälle, sillä työhön päätettiin lisätä vielä yrityksen ulkoisen auditoinnin tulokset lisäämään työn kattavuutta.

Asiasanat: ISO 14001, kestävä kehitys, auditointi, vastuullisuusraportointi, toimintatutkimus

Degree	Bachelor of Engineering
Author (authors)	Antti Voutilainen
Thesis title	Development of sustainability reporting as part of an environmental management system in accordance with ISO 14001
Commissioned by	Printcom Center Oy
Time	2021
Pages	35 pages
Supervisor	Liisa Routaharju

ABSTRACT

This thesis was initiated by the need of Printcom Center Oy to improve their sustainability reporting according to the standards of the ISO 14001 environmental management system. The objective was to create a sustainability report template for the company to use and revise according to their own interests. The template was devised in accordance with the principles of the United Nation's sustainable development. After that the template was approved during the management's inspection. The template considered the company's own environmental management system, the sustainability reports of their partners, the regional programs as well as the national and international legislation. The final report was meant to function as a layout for the company's accountable operation and as an external means of communication of their operation.

The template was submitted to the client within the timetable in March, after which the company began to implement it in its operation. The template was designed to be as concise and easy to understand as possible so that it would be straightforward to update in the future, while also being comprehensive enough to be believable. The template reviewed both the negative and positive impacts of the company on society. The company's sustainability reporting improved thanks to the work done, because during the external audit in autumn it was stated that the company's sustainability reporting was in line with the standards of the ISO 14001.

The study process was carried out as an action research. There were meetings held with the company's quality manager, in which it was possible to monitor the progress of the work as well as get to know the operation of the company. The timetable created at the beginning of the study was on schedule when the template was returned to the client. However, the finalization of the thesis was prolonged due to adding the results of the external audit to the template to improve the comprehensiveness of the project.

Keywords: ISO 14001, sustainable development, auditing, sustainability reporting, action research

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
2.1	YK:n kestävän kehityksen periaatteet	7
2.2	ISO 14001 -standardi	10
2.3	Vastuullisuus	16
3	TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT	19
4	TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	22
4.1	Vastuullisuusraporttimallin sisältö	23
4.2	Ympäristöjärjestelmän sisäinen ja ulkoinen auditointi	26
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	29
	LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Keskustelu yritysten yhteiskuntavastuusta on yleistynyt viime vuosina voimakkaasti. Yritystoiminnan ekologiset, sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset vaikutukset niin alueellisesti kuin globaalistikin kiinnostavat sekä sijoittajia että kuluttajiaakin. Tästä syystä yritysten ympäristöjärjestelmien kehittäminen ja vastuullisuusraportointi on yleistynyt huomattavasti, kun yritykset haluavat parantaa omaa imagoaan ja luottamustaan sidosryhmiltä tulevan paineen vuoksi. Vastuullisuutta ei enää nykypäivänä nähdä pelkästään yhteiskunnan vaatimuksista selviämisenä, vaan lain vaatimukset ylittävänä toimintana, jossa tasapainolla ympäristönsuojelun, sosiaalisen vastuullisuuden ja taloudellisen kehityksen välillä voidaan hakea kilpailuetua. (Elkington 1994, 90–100.) Esimerkiksi Heyns (2012) paneutui yrityksiensä taloudellisen menestyksen ja kestävien hankintojen suhteeseen. Tutkimuksista saatu tieto näyttää sen, että esimerkiksi energiatehokkuuteen panostavilla yrityksillä sijoituksista saatava tuotto on suurempi kuin muilla yrityksillä.

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Printcom Center Oy. Printcom Center Oy on vuonna 2011 perustettu ICT-alan myynti- ja palveluorganisaatio, joka on kehittänyt omaa ympäristöjärjestelmäänsä. Tämän lisäksi he halusivat laatia vastuullisuusraportin. Valmiin opinnäytetyön tuloksena syntyy vastuullisuusraportoinnin malli, minkä jälkeen toimeksiantaja voi omien intressiensä mukaan muokata sitä näköisekseen. Malli laaditaan sekä YK:n kestävä kehityksen periaatteiden pohjalta että Printcomin omien ja kumppaneiden vastuullisuusarvojen mukaan.

Opinnäytetyö toteutetaan toimintatutkimuksena. Työn teoriaosio käsittelee vastuullisuusraportoinnin, kestävä kehityksen ja yhteiskuntavastuun keskeisimpiä käsitteitä sekä vastuullisuuden johtamista. Lisäksi työssä esitellään ISO 14001-standardin vaatimuksia ympäristöjärjestelmälle. Raportin kolmannessa luvussa esitellään työn toteutus ja käytetyt tutkimusmenetelmät. Viimeisessä luvussa käydään läpi työn tulokset ja johtopäätökset.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Kestävä kehitys on ollut ensimmäisen kerran esillä YK:n Brundtlandin komissiossa (United Nations World Commission on Environment and Development) WCED) 1987. Komissio määritteli kestävänsä kehityksen muutokseksi, joka vastaa nykyisen sukupolven tarpeisiin, mutta ei vaaranna tulevien sukupolvien elämisen mahdollisuuksia. (WCED 1987.) Tämä tarkoittaa sitä, että kaikessa toiminnassa pitäisi tasavertaisesti huomioida ympäristö, ihminen ja talous. (Valtioneuvosto 2020).

Ekologisen kestävyysn tavoitteena on säilyttää maapallo elämälle kelpollisena nyt sekä tulevaisuudessa, jossa biologisen monimuotoisuuden ja erilaisten ekosysteemien säilyttäminen on avainasemassa. (YK-liitto 2021). Ekologisella kestävyydellä pyritään myös sopeuttamaan ihmisen toiminnot luonnon kestävyyskykyyn. (Ympäristöministeriö 2020). Keskeisintä ekologiselle kestävyydelle on varovaisuusperiaatteen eli ennalta varautumisperiaatteen noudattaminen, jonka mukaan ilmastonmuutosta ehkäiseviin toimenpiteisiin ryhtymistä ei voi estää se, että niiden toimivuudesta ja seurauksista ei ole tieteellistä näyttöä. (Valtioneuvosto 2020). Tärkeää on myös haittojen torjunta ja niiden synnyn ehkäiseminen, joiden kustannukset, riskit ja haitat on arvioitava ennen toimiin ryhtymistä. (Ympäristöministeriö 2020).

Taloudellinen kestävyys tarkoittaa tasapainoista kasvua, jossa pyritään luonnonvarojen tuhlaamisen ja velkaantumisen ehkäisemiseen. Kestävä talous on yhteiskunnan keskeisten toimintojen vaatimus. Se auttaa sopeutumaan yhteiskunnallisiin muutoksiin, kuten väestön ikääntymiseen ja väestönkasvuun. Muun muassa terveydenhuolto, köyhyys, väestönkasvu ja sukupuolten välinen tasa-arvo ovat edelleen haasteita, jotka vaikuttavat ekologiseen ja taloudelliseen kestävyysn. (Valtioneuvosto 2020.)

Sosiaalisella kestävyydellä pyritään takaamaan hyvinvoinnin edellytykset pidemmällä aikavälillä. Sosiaalisen kestävyysn rinnalle on viime vuosina nousut myös kulttuurinen kestävyys. Kulttuurinen alue kestävänsä kehityksen kannalta on laaja. Sillä tarkoitetaan kulttuuristen tekijöiden, kuten tapojen, perinteiden ja kielten säilyttämistä ja niiden välittämistä sukupolvelta toiselle. Kulttuurisen kestävänsä kehityksen tavoitteena pidetään erilaisuuden hyväksymistä ja erilaisten kulttuurien yhteiselön kehittymistä. (Suomen ympäristöopisto 2021.)

Näiden kaikkien haasteiden ratkaiseminen vaatisi maiden välistä yhteistyötä sekä kansainvälisiä sopimuksia. (Valtioneuvosto 2020).

Epsteinin ym. (2014) mukaan sosiaalisten, ekologisten ja taloudellisten näkökulmien lisääntyneen ymmärryksen myötä menestystä tavoittelevien yritysten tulisi ottaa kestävän kehityksen periaatteet mukaan liiketoimintaansa. Vastuullista kehittämistä ei pidä nähdä pelkästään yhteiskunnan vaatimuksista selviämisenä, vaan lain vaatimukset ylittävänä toimintana, jossa tasapainolla ympäristönsuojelun, sosiaalisen vastuullisuuden ja taloudellisen kehityksen välillä voidaan hakea kilpailuetua. (Elkington 1994, 90–100). Lisäksi hyvällä prosessienhallinnalla yritykset pystyvät selkeämmin määrittämään toimintojensa vaikutukset näkökulmiin ja sitä kautta löytämään kultaisen keskitien vastuullisuuden ja menestyksen välillä. (Epstein ym. 2014).

2.1 YK:n kestävän kehityksen periaatteet

Vuonna 2015 YK:n jäsenmaat sopivat toimintaohjelmasta ja tavoitteista (Agenda 2030), jotka luovat linjan kestävän kehityksen edistämiseen vuoteen 2030 saakka. Agenda 2030 tähtää kestävän kehityksen saavuttamiseen niin taloudellisesti, sosiaalisesti kuin ekologisesti. Tärkeimpinä tavoitteina ovat äärimmäisen köyhyyden poistaminen ja ympäristön hyvinvoinnin kestävä turvaaminen (Kuva 1). (Valtioneuvosto 2021a.)

Kuva 1. Kestävän kehityksen tavoitteet (Valtioneuvosto 2021.)

Agenda 2030:n tavoitteet koskevat kaikkia maailman maita. Tavoitteiden toimeenpanon vastuu on ensisijaisesti valtioilla. Tavoitteisiin pääseminen vaatii kuitenkin myös paikallishallinnon, yksityisen sektorin ja kansalaisten panosta. Sopimuksessa on 17 kestävään kehitykseen liittyvää periaatetta, jotka on tarkoitus saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Suomi noudattaa myös Agenda 2030:n toimintalinjaa tavoitteiden saavuttamiseksi sekä kotimaassa että kehitysyhteistyössä. (Valtioneuvosto 2021a.)

Sopimuksen ensimmäiset teemat liittyvät sosiaaliseen kestävyys. Periaatteisiin kuuluvat köyhyyden ja nälän poistaminen maailmasta, ravitsemuksen parantaminen, kestävän maatalouden edistäminen, hyvinvoinnin ja laadukkaan koulutuksen takaaminen kaikille sekä sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen. (Valtioneuvosto 2021b.)

Sosiaalisen kestävyden tavoitteet on määritelty tarkemmin alatavoitteissa. Alatavoitteisiin sisältyvät äärimmäisen köyhyyden poistaminen, perus- ja sosiaaliturvapalvelujen sekä vakuutusuojan takaaminen kaikille ja huonosaisten sopeutumiskyvyn parantaminen sään eri ääri-ilmiöille. Tavoitteissa pyritään takaamaan myös turvallinen ja ravinteikas ruoka köyhille ympäri vuoden, tehostamaan maatalouden tuottavuutta tuplasti sekä takaamaan kestävät ruoantuotantojärjestelmät ja toteuttamaan ilmastonmuutokseen sopeutuvia maanviljelykäytäntöjä. (Valtioneuvosto 2021b.)

Hyvinvoinnin ja koulutuksen tärkeitä tavoitteita ovat äitiys-, imeväis- ja lapsikuolleisuuden vähentäminen, AIDS:n, hepatiitin, tuberkuloosin ja trooppisten tautien leviämisen pysäyttäminen sekä sellaisen yleiskattavan terveydenhuollon saavuttaminen, jossa voidaan taata kaikille tehokkaat ja edulliset lääkkeet ja rokotteet. Muita tärkeitä tavoitteita ovat hyvän koulutuksen takaaminen kaikille koskien esi- ja perusasteen sekä ammatillisen ja kolmannen asteen koulutuksia sekä luku- ja laskutaidon lisääminen. Tasa-arvoon liittyvät tavoitteet koskevat naisten ja tyttöjen aseman parantamista lopettamalla kaikenlainen syrjintä ja väkivalta. Kulttuurinen kestävyys huomioidaan pyrkimyksillä vähentää väkivaltaa ja kuolemantapauksia sekä lopettaa kaikki lapsiin kohdistuva pahoinpitely. Tavoitteena on myös vähentää korruptiota ja vahvistaa kehitysmaiden osallistumista kansainvälisiin hallinnointijärjestelmiin. (Valtioneuvosto 2021b.)

Kestävä talous lähtee päätöksistä, joita tekevät yhteiskunta, yritykset ja kuluttajat. Taloudellinen kestävyys pystytään saavuttamaan erityisesti materiaalihokkuutta parantamalla ja luonnonvaroja säästämällä. (Helsinki Business College ym. 2021.) Agenda 2030:n taloudellisen kestävyden periaatteet sisältävät pyrkimyksen vähentää työttömyyttä ja edistää talouskavua sekä rakentaa kestävä infrastruktuuria. Agenda määrittelee tavoitteiksi vähiten kehittyneissä maissa sen, että BKT:n vuosittainen kasvu voitaisiin ylläpitää vähintään 7%:ssa. Muita periaatteita ovat taloudellisen tuottavuuden parantaminen uusien innovaatioiden avulla, resurssitehokkuuden parantaminen ja yrittäjyyteen kannustaminen takamaalla esimerkiksi rahoituspalvelujen saanti. Tärkeänä tavoitteena on myös työllisyyden lisääminen ja työelämän oikeuksien suojaaminen. (Valtioneuvosto 2021b.)

Ekologisen kestävyuden toteutuminen on perusta Agenda 2030 tavoitteisiin pääsemiseksi, sillä sen avulla muut ulottuvuudet voivat toteutua. (Helsinki Business College ym. 2021). Agendan ekologisiin periaatteisiin kuuluvat veden saannin ja kestävän kulutuksen varmistaminen, ilmastonmuutoksen hillintä, merien suojelu ja luonnonvarojen kestävä käyttö sekä luonnon monimuotoisuuden vaaliminen. (Valtioneuvosto 2021b.)

Ekologisen kestävyuden tavoitteissa pyritään varmistamaan kaikille puhtaan veden ja sanitaation saatavuus sekä parantamaan veden laatua. Saastuminen vähenee, kun suljetaan kaatopaikat ja vähennetään kemikaalipäästöjä.

Energiankulutuksen osalta tavoitteena on lisätä merkittävästi uusiutuvan energian määrää. Vastuullisen kuluttamisen tavoitteisiin pyritään puolittamalla ruokajätteen määrä ja vähentämällä jätteitä kierrätyksen ja uudelleenkäytön avulla. (Valtioneuvosto 2021b.)

Merien suojelussa tavoitteet ulottuvat vuoteen 2025. Merien saastumista pyritään ehkäisemään vähentämällä maalta tulevaa ravinnekuormitusta ja jätteiden päätymistä meriin. Luonnon monimuotoisuutta pyritään säilyttämään siten, että estetään aavikoitumista, suojellaan vuoriekosysteemejä ja tehdään salametsästyksen vastaisia toimenpiteitä. (Valtioneuvosto 2021b.)

Näiden kaikkien tavoitteiden saavuttaminen edellyttää uusia käytännön ratkaisuja ja niiden rahoitusta. Tämä vaatii uuden teknologian ja uusien innovaatioiden käyttöä sekä niiden tukemista julkisella ja yksityisellä rahoituksella. Suuressa roolissa on myös kehitysapu ja kunkin maan vastuu omasta kehityksestään. Yksityisen sektorin vastuullisuuden merkitys tulee myös kasvamaan. (Valtioneuvosto 2021b.)

2.2 ISO 14001 -standardi

Yrityksille luodaan nykypäivänä monenlaisia ympäristövaatimuksia. Ne näkyvät yleensä paineena muuttaa omaa toimintaa ympäristöystävällisemmäksi ottaen huomioon yrityksen ympäristönäkökohdat. Ympäristöpolitiikkaa ja kiristyvää lainsäädäntöä ei pidetä enää ainoastaan rajoituksina, vaan ne tuovat muka-

naan mahdollisuuksia. Todellinen haaste yrityksille onkin niiden mahdollisuuksien hyödyntäminen kilpailukyvyyn ja voimavarojen lisäämiseksi. (Tuominen & Moisio 2015, 5.)

ISO 14001 -standardi on suurin kansainvälinen malli, joka määrittää ja asettaa ympäristöjärjestelmän vaatimukset standardia tavoitteleville organisaatioille. Se on kehitetty auttamaan yrityksiä jatkuvan parantamisen ylläpitämisessä, jonka avulla yritys pystyy dokumentoimaan ympäristönäkökohtien hallinnan olevan riittävällä tasolla. Järjestelmän ensisijainen tehtävä on luoda viitekehys kestävä kehityksen mukaiseen toimintaan. Sen ei ole tarkoitus luoda tarkkoja kriteerejä ympäristönsuojeluun, vaan auttaa yritystä omaksumaan jatkuvan parantamisen ajattelumallin ympäristöön liittyvissä näkökohdissa. (SFS-EN ISO 14001:2015, 5–8.)

Standardin mukaisen järjestelmän edut eivät rajoitu pelkästään parantuneeseen ympäristönsuojelun tasoon, vaan se tuo lisää arvoa myös itse yrityksille. Sen avulla voidaan säästää esimerkiksi kustannuksissa, kun hävikki vähenee. Lisäksi yritykset, joilla on olemassa ympäristösertifikaatti, antavat itsestään ulospäin vastuullisemman kuvan. Tämä lisää yrityksen myyntiä imagon kehittymisen kautta. (Suomen Standardisoimisliitto 2018.)

Standardi korostaa johdon sitoutumisen tärkeyttä ympäristöasioiden hoitamiseen. Se painottaa myös yrityksen strategian ja ympäristöasioiden yhdenmukaisuutta ja riskinhallintaa sekä työympäristön hallinnassa että sidosryhmien tarpeissa. Ympäristöjärjestelmän suunnittelussa on syytä huomioida yrityksen toimintaympäristöön kohdistuvat sisäiset ja ulkopuoliset haasteet. Tähän kuuluu myös sidosryhmien odotusten tunnistaminen. Standardi vaatii myös organisaatiota suorittamaan jatkuvaa sisäistä auditointia, jossa pyritään selvittämään, onko yrityksen toiminnassa tapahtunut konkreettista parannusta. (Tuominen & Moisio 2015, 7–8.)

Ympäristöpolitiikka tarkoittaa yrityksen ajatusmallia, joka perustuu siihen, miten organisaation johto asennoituu ympäristöön. Sitä luotaessa tulee huomioida yrityksen ympäristönäkökohdat ja tehdä suunnitelma niiden hallitsemiseksi. Ympäristöpolitiikka täytyy olla myös työntekijöiden ja sidosryhmien saatavilla.

Johdon on määriteltävä selkeät vastuut ja roolit ympäristönäkökohtien hallitsemiseksi. Muutoksista täytyy viestiä vastuuhenkilöille, jotta sisäistä auditointia ja sitä kautta jatkuvaa parantamista voidaan toteuttaa. Ylimmän johdon informointi järjestelmän suorituskyvystä on vastuuhenkilöiden tehtävä. (SFS-EN ISO 14001:2015, 14–15.)

Standardi asettaa yrityksen ympäristöpolitiikalle tiettyjä vaatimuksia. Ympäristöpolitiikan tulee sopia organisaation tarkoitukseen ja toimintaympäristöön, johon sisältyvät organisaation toimintojen, tuotteiden ja palveluiden luonne, laajuus ja ympäristövaikutukset. Ympäristöpolitiikka muodostaa perustan ympäristötavoitteiden asettamiseen ja sisältää sitoutumisen ympäristönsuojeluun, johon kuuluvat ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen ja muut organisaation toimintaympäristön kannalta olennaiset sitoumukset. Se sitouttaa organisaatiota sen velvoitteiden täyttämiseen ja ympäristöjärjestelmän jatkuvaan parantamiseen. (SFS-EN ISO 14001:2015, 14.)

Toimintaympäristöksi kutsutaan sitä organisaation aluetta, joka ottaa vastaan toiminnasta syntyneet ympäristövaikutukset. Yrityksen tulee päättää ympäristöjärjestelmää luodessa sen rajaukset ja soveltamisalan laajuus, jotta järjestelmä olisi mahdollisimman looginen ja yksinkertainen. On tärkeää tunnistaa sidosryhmien odotukset ja tarpeet soveltamisalan määrittämisessä ja ne tulee huomioida vaatimuksina eli velvoitteina. Myös jokaisesta yksikön toiminnasta aiheutuvat ympäristövaikutukset on otettava huomioon. Jokaisen yrityksen toimintaympäristö on kuitenkin yksilöllinen, joten ympäristöjärjestelmän soveltamisalan määrittäminen tapahtuu tapauskohtaisesti. Soveltamisalan määrittämisen jälkeen kaikki siihen liittyvä toiminta ja tuotteet tulee sisällyttää järjestelmään ja ne tulee dokumentoida. (SFS-EN ISO 14001:2015, 13.)

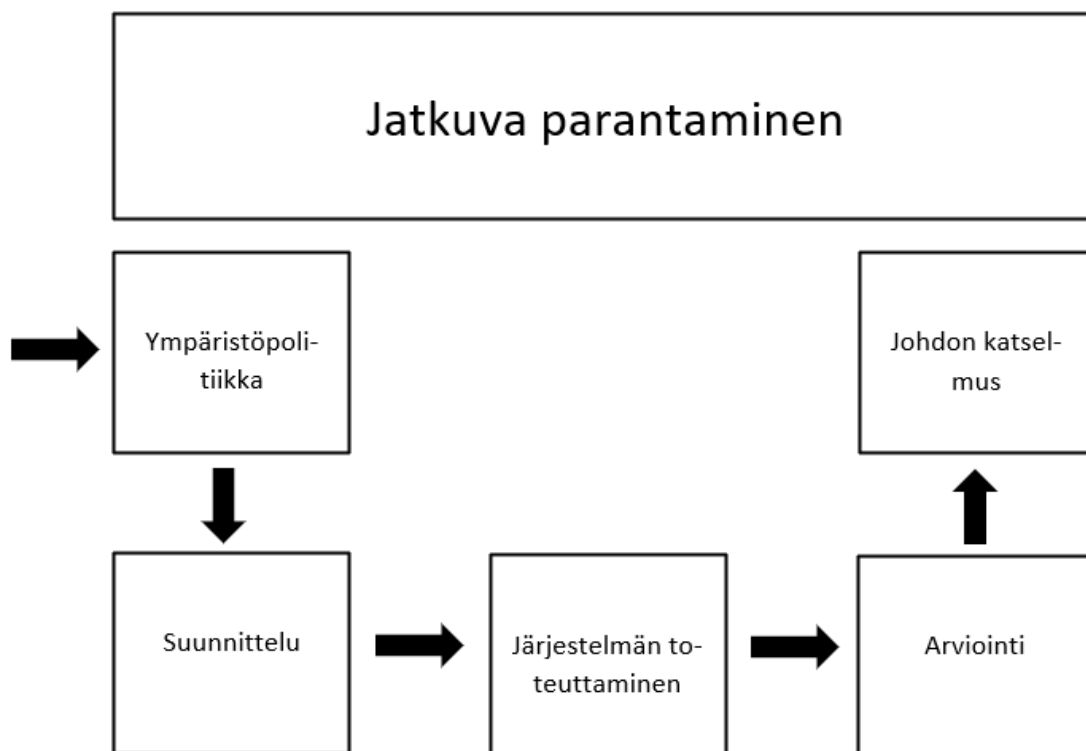
Yrityksen eettisten arvojen avulla voidaan edesauttaa yrityksen ympäristöjärjestelmän toimivuutta, sillä ne ohjaavat sekä työntekijöitä että sen sidosryhmiä tutustumaan organisaation ympäristöpolitiikkaan. Tämä lisää henkilöstön ympäristötietoisuutta. Jos työntekijät saavat olla mukana suunnittelemassa omien töidensä ympäristöllisiä tavoitteita, heidän työmotivaationsa kasvaa, mikä edesauttaa henkilöstöä omaksumaan yrityksen eettiset arvot työpaikan lisäksi myös henkilökohtaisessa elämässään. (Pesonen ym. 2005, 14.)

Voidaan siis sanoa, että ISO 14001 -standardia noudattavat yritykset lisäävät ympäristötietoisuutta esimerkiksi, mikä tuo hyvää vastapainoa nykyiselle kultuskulttuurille.

Bärlundin ja Perkon (2013, 201–202) mukaan yrityksen visio on isossa roolissa kestävä kehityksen sisällyttämisessä yrityksen strategiaan. Visio määrittelee keinot kestävyden tuomiseksi osaksi yrityksen strategiaa. Heidän mukaansa prosessi koostuu kolmesta vaiheesta: tahtotila, puheista tekoihin ja jatkuva kehittäminen.

Ensimmäisessä vaiheessa täytyy luoda visio ja pohtia, miten kestävyys tuodaan liiketoimintastrategiaan mukaan. Samalla täytyy luoda tarvittavat indikaattorit, luoda keinot henkilöstön motivoimiseen sekä tehdä toiminta- ja viestintäsuunnitelma. Toinen vaihe pitää sisällään strategian toimeenpanon. Luodut indikaattorit otetaan käyttöön ja seurannan, varsinkin henkilöstön sitoutumisen seurannan, avulla ylläpidetään prosesseja. Jatkuvässä kehittämisessä yrityksen pitäisi pyrkiä ylläpitämään asemaansa edelläkävijänä ja lisäksi jatkaa paremman tavoittelua. (Bärlund & Perko 2013, 201–202.)

Standardi yrittää motivoida organisaatiota päästöjen vähentämiseen pyrkivään ympäristöpolitiikkaan, jossa johdon asenne ja sen sitoutumisen tärkeys ovat avainasemassa (kuvio 1). (SFS-EN ISO 14001:2015, 15–16.) Tutkimukset osoittavat, että muutosta edistävä toimitusjohtaja on ollut avainasemassa suurimmassa osassa onnistuneista kestävien toimintatapojen käyttöönotoista. Muutos ei kuitenkaan ole helppoa, koska yritysjohtajien tulisi pystyä tuomaan maksimaalinen tulos jokaisessa kestävä kehityksen ulottuvuudessa. (Epstein ym. 2014, 2.) Ympäristöjärjestelmän toteuttamiseen on kehitetty avuksi PDCA-malli (plan, do, check, act). Sen pääpainona on johtajuus, mikä edesauttaa organisaation johtoa ympäristöjärjestelmän suunnittelussa ja käyttöönotossa. (SFS-EN ISO 14001:2015, 15–16.)

Kuvio 1. ISO 14001 –standardin mukainen ajatusmalli (SFS-EN ISO 14004:2010, 18)

Organisaation tulee ylläpitää tietoa velvoitteista ympäristönäkökohtiin liittyen. Lakisääteiset vaatimukset täytyy ottaa huomioon ISO 14001 -standardin mukaista ympäristöjärjestelmää toteutettaessa. Lakisääteisiin vaatimuksiin tutustumisen jälkeen yritys luo itselleen keskeiset ympäristötavoitteet. Ne eivät saa olla ristiriidassa ympäristöpolitiikan kanssa ja ne täytyy löytyä dokumentoituna. Tavoitteiden olisi hyvä olla mitattavia ja ajan tasalla. Järjestelmän suunnittelun aikana johto määrittelee resurssit, vastuut, aikataulun ja indikaattorit seuraamaan prosessien kehitystä. Yritys voi miettiä myös järjestelmään sisältyvien toimenpiteiden yhdistämistä liiketoimintaan. (SFS-EN ISO 14001:2015, 17.)

Kaikkien organisaatioon kuuluvien henkilöiden tulisi ymmärtää, miten kestävä kehitys sulautetaan osaksi strategiaa ja mitä kestävä kehitys merkitsee työntekijälle. Siksi organisaation sisällä työskentelevien työntekijöiden valmius toteuttaa järjestelmää tavoitteiden asettamalla tasolla tulee selvittää suunnitteluvaiheessa. Yrityksen tulisi tunnistaa tärkeimmät työntekijät ja heidän roolinsa, jotka vaikuttavat ympäristöstrategiaan. Nämä roolit tulisi täyttää riittävän päteillä henkilöillä. Tällä tavoin yrityksen rekrytointiprosessi tehostuu ja yritykseen

löydetään oikeanlaisia työntekijöitä. Työntekijöiden pätevyyttä voidaan parantaa esimerkiksi mentoroinnilla ja koulutuksilla tai pätevämpiä työntekijöitä palkkaamalla. Viestiminen kestävän kehityksen mukaisista toimintaperiaatteista voi tuoda yritykselle lisää houkuttelevuutta ja osaavaa työvoimaa. (Cathy ym. 2012, 814.)

Johto pystyy parantamaan ympäristöjärjestelmän vaikuttavuutta painottamalla ympäristönsuojelun parantamisen hyötyjä henkilökunnalle sekä yhteisten linjausten noudattamista ympäristöpolitiikan suhteen. Välinpitämättömyydestä seuraava sanktioiden antaminen voi osaltaan parantaa vaikuttavuutta. (SFS-EN ISO 14001:2015, 18.) Myös palkitsemisella on tärkeä rooli kestävässä johtajuudessa. Cathy ym. (2012, 814) kirjoittavat, että innovaatioiden määrän on havaittu lisääntyvän palkitsemiskäytännön avulla. Se näyttää myös lisäävän työntekijöiden motivaatiota saavuttaa asetetut tavoitteet.

Lisäksi Elovainion ym. (2002, 105–108) tutkimuksessa todettiin, että oikeudenmukaisuus työntekijöitä kohtaan vähentää sairaspotilaita ja lisää sitoutumista. Terveys, hyvinvointi ja turvallisuus ovat kaikkien työntekijöiden perusoikeuksia ja henkilöstöjohtamisessa tulisi huomioida ne seikat. Työntekijää on lisäksi hyvä haastatella työsuhteen päättyessä. Siitä saadun palautteen perusteella yritys voi kehittää työolosuhteitaan. (Juutinen & Steiner 2010, 181–182.)

Organisaation toimintakriteerit sisäisille toiminnoille on määritettävä järjestelmää suunniteltaessa. Ulkoistettuja prosesseja täytyy pystyä hallitsemaan ja niihin tarvittaessa vaikuttamaan, jotta ne olisivat ympäristöpolitiikan mukaisia. ISO 14001 -standardissa nousee esiin elinkaariajattelu. Standardin toimintaosiossa ohjeistetaan suunnittelemaan hallintakeinot asianmukaisiksi, jotta ne auttaisivat organisaatiota tarkastelemaan palveluiden ja tuotteiden kehitysprosessien elinkaaren vaiheita. Palveluiden ja tuotteiden hankintaan on laadittava ympäristövaatimukset, joista organisaation on viestittävä toimittajille. Standardi vaatii pitämään yllä dokumentoitua tietoa prosessien toiminnasta riittävässä laajuudessa ja johdon on valvottava suunnitelmien toteutumista kontrolloidusti. (SFS-EN ISO 14001:2015, 20.)

Ympäristöjärjestelmässä tulee identifioida mahdolliset hätätilanteet ja kehittää prosessit niiden hallintaa varten. Hätätilannetoimintaa on harjoiteltava säännöllisesti ja sitä tulee arvioida tarpeen mukaan. Se on dokumentoitava ja varmistettava, että jokainen organisaation jäsen hallitsee sen. (SFS-EN ISO 14001:2015, 21.)

Kun ympäristöjärjestelmä on suunniteltu huolellisesti, täytyy siihen sisältyvät toiminnot ja toimenpiteet implementoida yrityksen toimintaan. Auditoinnin avulla pystytään seuraamaan järjestelmän toimivuutta ja tarvittaessa voidaan esimerkiksi PDCA -mallin avulla muokata haluttuja toimenpiteitä. Standardissa ei määritetä tarkkoja kriteerejä suorituskyvyn mittaamiseen, joten siksi organisaatioiden täytyy laatia selkeät tunnusluvut, joilla se arvioi ympäristönsuojelun tasoaan. Lisäksi yrityksen on luotava selkeä auditointiohjelma, jossa määritetään esimerkiksi auditointien määrä ja tarkasteltavat kriteerit. Auditoinnista saatuja tuloksia verrataan aikaisempiin tuloksiin ja näin saadaan tietoa prosessien kehityksestä. Tuloksista tulee viestiä henkilöille, joilla on merkitystä järjestelmän toiminnan kannalta. (SFS-EN ISO 14001:2015, 20–22.)

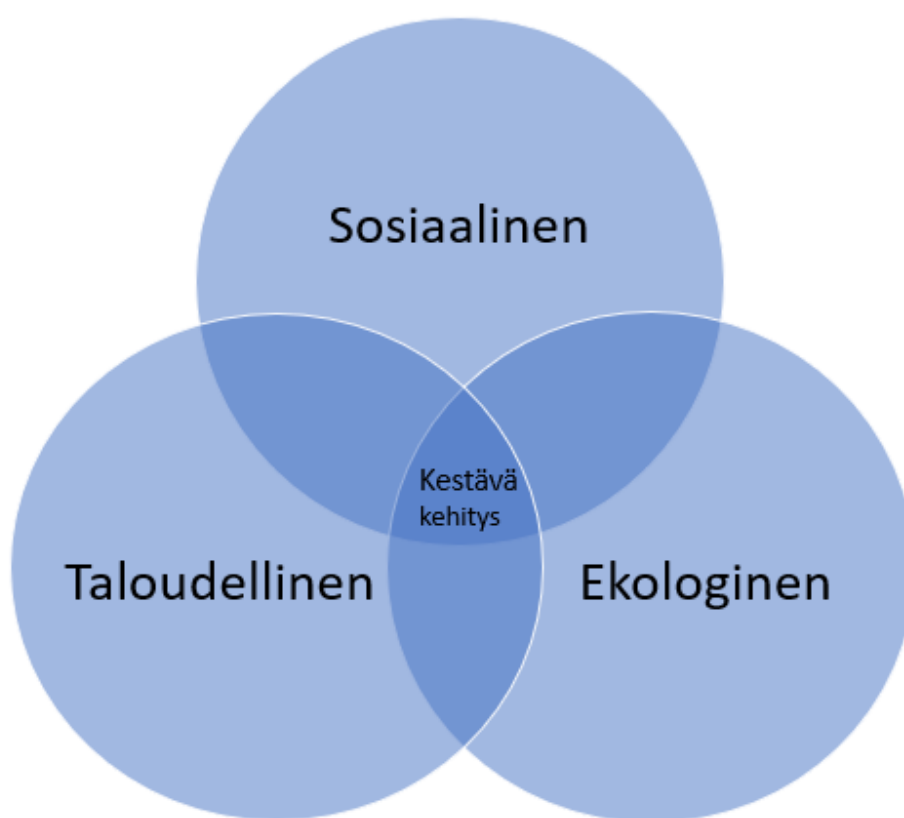
Johdon katselmukset ovat tärkeä tapa arvioida ympäristöjärjestelmän vaikuttavuutta. Katselmuksissa käydään läpi sidosryhmien tarpeet ja odotukset, mahdolliset poikkeamat järjestelmässä, niiden syy-seuraussuhteet sekä arvioidaan ympäristönäkökohtien hallinnan tasoa. Katselmuksissa arvioidaan ympäristöindikaattorien saavuttamista. Jos tavoitteita ei ole saavutettu, on tarpeen laatia tukitoimia järjestelmän tehostamiseen. Johdon katselmuksien aikataulut ja sisältö tulee miettiä järjestelmää suunnitellessa. Erityisen tärkeää on katselmusten säännöllisyys, jolloin ympäristöjohtamisen suunnasta pysytään ajan tasalla. (SFS-EN ISO 14001:2015, 20–22.)

2.3 Vastuullisuus

Kestävään kehitykseen liittyvistä keskusteluista on syntynyt 1990-luvulta lähtien uusia täydentäviä ajatusmalleja, joiden mukaan yritykset ovat muuttaneet strategioitaan. Yritysten perustamisen syyksi on voitontavoittelun lisäksi noussut yhteiskunnallisten haasteiden ratkaiseminen. (Kaskinen ym. 2013.)

Yritysvastuu -termillä kuvataan yrityksen vapaaehtoisia toimia asettaa toimintansa yhteiskunnan normien kanssa linjaan. (Onkila & Siltaoja 2017, 6).

John Elkingtonin vuonna 1998 kirjassaan esittelemää teoriaa kestävän kehityksen kolmikantaisuudesta pidetään vastuullisuuden perustana. Teoria jakaa kestävyden ekologiseen, taloudelliseen sekä sosiaaliseen kestävyteen. Kolmikantaisuusteorian (the triple bottom line) mukaan kestävä kehitys yrityksessä muodostuu näiden tekijöiden keskiöön. Mallissa jokainen osa-alue on yhtä tärkeä yritystoiminnan kannalta ja niiden kaikkien pitäisi olla tasapainossa (kuva 1). (Elkington 2009, Rogers & Hudson 2011, 3–9.)

Kuva 2. Kolmikantaisuusteoria. (Rogers & Hudson 2011, 4).

Juutisen & Steinerin (2010) mukaan yritysvastuusta puhutaan silloin, kun yritys harjoittaa kestävän kehityksen mukaista toimintaa. Tästä syystä myös yritysvastuu pitää sisällään kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta. Ulottuvuuksien lisäksi yritysvastuuseen lasketaan myös sidosryhmät ja heidän toimintansa. Tarve vastuulliseen toimintaan tulee sidosryhmiltä, esimerkiksi sijoittajilta ja kuluttajilta, joita kiinnostaa erityisesti yritysten riskienhallinta ja ympäristövastuullisuus. Sidosryhmät odottavat myös yrityksen hoitavan erilaisia vastuualueita, kuten lakien noudattaminen, jatkuva kehittäminen ja sidosryhmien tasapuolinen

kohtelu. (Juutinen & Steiner 2010, 84.) Yritys voi myös vaatia yhteistyökumppaneiltaan ja sidosryhmiltään ekologisempia toimintatapoja. (Rohweder 2004, 99–100.)

Taloudellisen vastuun päätarkoitus on omistajien tarpeisiin vastaaminen. Yritysten pyrkimys on tehdä voittoa, jotta ne voisivat jakaa isompia voitto-osuuksia omistajillensa. (Ketola 2005, 32.) Suorien rahavirtojen vaikutukset näkyvät työntekijöiden palkanmaksuina ja verojen maksamisena yhteiskunnalle. (Rohweder 2004, 97–98). Sosiaalista vastuuta on ihmisoikeuksien noudattaminen. Sosiaalinen vastuu on lakisääteistä, mutta yrityksen omien ohjeistojen sekä standardien avulla voidaan pitää huolta työntekijöiden terveydestä. (Ketola 2005, 40.) Välitöntä sosiaalista vastuuta on työturvallisuuden kehittäminen ja työkyvyn ylläpitäminen, esimerkiksi työterveyshuollon avulla. (Rohweder 2004, 103–104.)

Yrityksen ympäristövastuuta ovat kaikki toiminnot, jotka vaikuttavat ympäristöön. Luonnonvarojen kestävä käyttö sekä riskien- ja ympäristöhaittojen hallinta on välitöntä ympäristövastuuta. Näihin yritys voi vaikuttaaärkevällä energiankulutuksella sekä jätteiden pienentämisellä. (Rohweder 2004, 99–100.) Ympäristövastuun tärkeimmät osa-alueet ovat jätehuolto, energiankäyttö, hankinnat, materiaalinkäyttö, logistiikka ja luonnon monimuotoisuus.

Lainsäädäntö ja valtakunnallinen jätesuunnitelma ohjaavat jätehuoltoa. Jätehuollon periaatteena on jätehuollon etusijajärjestys ja jätteiden synnyn ehkäisy. Energiankäytössä tärkeänä teemana on energiatehokkuuden parantaminen, ja uusiutuvan energian hyödyntäminen. Hankinnoissa panostetaan ympäristöystävällisiin tuotteisiin ja materiaalitehokkuutta pyritään lisäämään tuomalla markkinoille tuotteita vähemmällä materiaalipanoksilla. Logistiikasta aiheutuvia päästöjä voidaan vähentää logistiikkaa optimoimalla, esimerkiksi päivittämällä kalustoa ympäristöystävällisempiin malleihin, optimoimalla reittejä sekä suosimalla julkista liikennettä. (Ekokompassi 2021.)

Michael Porter ja Mark Kramer haastavat vuonna 2011 ilmestyneessä artikkelissaan *Creating Shared Value* aikaisemman yritysvastuuajatusmallin. *Creating Shared Value* on käsite, jossa yritys luo arvoa yhteistyössä muiden paikallistoimijoiden kanssa. Yritykselle arvo on taloudellista hyötyä ja yhteiskunnalle erilaisten haasteiden ratkaisua. (Porter & Kramer 2011, Kaskinen ym. 2013.)

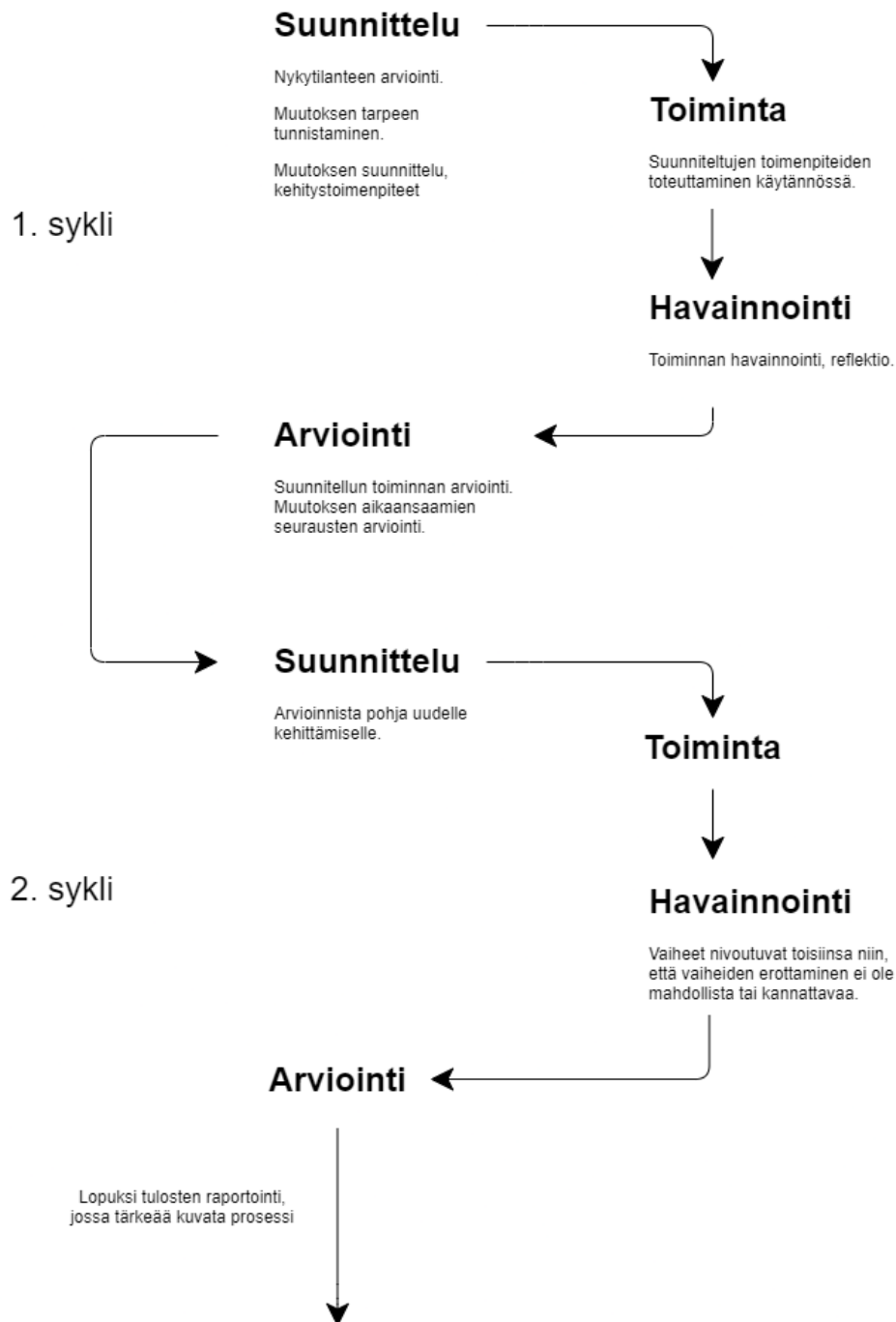
Hämäläinen artikkelissaan (2013) kirjoittaa, että yritysten luonnonvarojen kestävä käyttö luo perustan julkiselle sektorille rakentaa ihmisten hyvinvointia.

Suomen liiketoimintaekosysteemissä julkinen sektori ja yritykset toimivat symbioosissa ja ruokkivat toistensa parhaita puolia, mikä tukee yritysten kestävyyttä. (Hämäläinen 2013.)

3 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään toimintatutkimusta. Toimintatutkimuksen ideoijana pidetään Kurt Lewiniä, joka loi 1940-luvulla toimintatutkimuksen käsitteet: demokraattisuus, yhteistoiminnallisuus sekä käytäntöä muuttava luonne. (Metsämuuronen 2006, s. 103). Toimintatutkimuksen tekemiseen ei sovellu objektiivinen näkökulma, sillä toimintatutkimus on prosessi, jossa pyritään vaikuttamaan tutkimuskohteen toimintaan tai ympäristöön kehittevästi. Vaikuttaminen toimintatutkimuksessa tapahtuu osallistumalla kohteen toimintaan. Toimintatutkimuksen lähtökohtana on siis tieteellisyyden ja käytännöllisyyden yhdistäminen. (Jyväskylän yliopisto 2015.) Työn tärkein lopputulos on siis Printcomin hyvä vastuullisuusraportoinnin taso, eikä niinkään kirjallinen raportti. Tämä selviää tutkimuksen loppupuolella pidettävästä auditoinnista, jonka perusteella voidaan arvioida työn onnistumista. Toimintatutkimuksen valinta oli perusteltua tähän opinnäytetyöhön, koska toimintatutkimuksen on tarkoitus synnyttää toimintaa, joka pohjaa nykyisiin käytäntöihin, mutta pyrkii muuttamaan niitä tulevaisuudessa.

Opinnäytetyö eteni toimintatutkimusprosessi -mallin mukaisesti. Toimintatutkimus koostuu sen mukaan sykleistä, joka alkaa kehityskohteen määrittelystä ja päättyy tietyn toimintamallin käyttöönottoon. Sykli koostuu neljästä osaluokasta, joita ovat: suunnittelu, toiminta, havainnointi ja arviointi. (McNiff & Whitehead 2011, 8–10.) Prosessissa suunnittelusta siirrytään toimintaan ja lopulta syntyy toimintamalli, jota pystytään parantamaan ja arvioimaan. Se on lopputon prosessi, jossa syklit seuraavat toisiaan kehittäen todettuja parannuskohteita ja näin päästään kohti jatkuvaa parantamista.

Kuvio 2. Toimintatutkimuksen syklit (Heikkinen ym. 2006, 81).

Tutkimuksen suunnittelu aloitettiin aikataulujen luomisella. Eri työvaiheille määritettiin aikataulu, jotta tilaaja saa valmiin työn sovittuun päivään mennessä. Suunnitteluvaiheessa määritettiin lisäksi tutkimuksen tavoitteet, valittiin tutkimusmenetelmä sekä määritettiin prosessit, joilla tutkimuksen tavoitteisiin päästään.

Hirsjärven ym. (2009, 193–220) mukaan toimintatutkimuksen tiedonkeräysmenetelmiä ovat kysely, havainnointi, haastattelut ja dokumentit. Tärkein tiedon

keräämiseen käytetty tiedonkeräysmenetelmä tässä opinnäytetyössä on Printcomin tarjoamat valmiit dokumentit. Dokumentteihin kuuluvat muun muassa yrityksen hallintajärjestelmä sekä heidän kumppaneidensa vastuullisuusraportit. Alkutilaa kartoitettiin tutustumalla dokumentteihin ja hyödyntämällä niissä olevaa tietoa. Näin saatiin käsitys siitä, mitä piti tehdä, jotta opinnäytetyössä saavutettaisiin asetetut tavoitteet. Lisäksi työssä käytettiin muuta lähdeaineistoa, kuten internetdokumentteja ja kirjallisuutta, joiden avulla etsittiin tietoa vastuullisuusraportoinnin hyvistä käytänteistä. Printcomin laatupäällikön kanssa pidettyjen aivoriihien ja palaverien kautta käytiin läpi työn tavoitteita koko kirjoittamisprosessin ajan ja samalla tutustuttiin yrityksen toimintamalleihin sekä seurattiin työn etenemistä.

Hyvän yritysvastuuraportoinnin perusta on uskottavuus. Se edellyttää sitä, että raportti vakuuttaa lukijan siinä esitetyn informaation oikeellisuudesta. Raportin olisi hyvä olla myös kattava, jolloin siinä pyritään kertomaan mahdollisimman tarkasti sekä yrityksen myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia yhteiskuntaan. Lisäksi siinä tulisi ottaa huomioon kestävä kehitys. (Juutinen & Steiner 2010, 249–251.)

Taloudellista vastuuta koskevat tiedot ovat muun muassa yrityksen maksamia veroja tai palkkoja, tavarantoimittajilta hankittuja tavaroita sekä luotujen työpaikkojen määrä. Sosiaalista vastuuta ovat esimerkiksi panostus henkilöstön hyvinvointiin ja ihmisoikeuksiin. Ympäristövastuuta ovat esimerkiksi tieto energiankulutuksesta tai jätemääristä. (Juutinen & Steiner 2010, 199-200.)

Suunnitteluvaiheessa sovellettiin sisällönanalyysiä pitkälti Tuomen ja Sarajärven (2018, 104-107) teoksessa olleen mallin mukaan, jonka on ensimmäisenä luonut tutkija Timo Laine. Ensimmäisenä päätettiin, mitkä asiat aineistoissa kiinnostavat, jonka jälkeen aineistot käytiin läpi. Tämän jälkeen asiat koottiin yhteen ja ne luokiteltiin. Printcomin hallintajärjestelmästä kerättiin kasaan yrityksen arvot ja kestävä kehityksen mukaiset näkökulmat, joihin yritys sitoutuu. Näin saatiin vastuullisuusraporttimallista ja hallintajärjestelmästä yhdenmukainen.

Suunnittelun aikana käytiin läpi myös Printcomin kumppaneiden Canonin, HP:n, Dellin, Fujitsun ja Samsungin vastuullisuusraportit. Printcom sitoutuu

kumppaneidensa vastuullisuuteemoihin, mutta yritysten kokoerosta johtuen Printcomilla ei ole resursseja sitoutua kumppaneiden vastuullisuusteemoihin perin pohjin. Tästä syystä dokumenteista ei ollut tarkoitus poimia jokaista ekologiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyvää näkökoh-
taa, vaan ne jotka sopivat juuri Printcomin toimintaan.

Kun tarvittava tieto oli kerätty, voitiin siirtyä toimintavaiheeseen, jossa prosessit toteutetaan ja niiden etenemistä seurataan. Toimintavaiheeseen kuului itse mallin kirjoittaminen ja sen esittäminen Printcomin laaturäällikölle. Toimintavaiheen jälkeen tuotos arvioitiin osana johdon katselmuksessa, jossa pystyttiin mit-
taamaan toimeksiantajan tyytyväisyyttä. Tämän jälkeen yritys ryhtyi toteutta-
maan vastuullisuusraportointia omien arvojensa ja intressiensä mukaisesti.

Käyttöönoton jälkeen siirryttiin syklissä vaiheeseen neljä. Arviointivaiheessa heidän koko ympäristöjärjestelmänsä auditointiin sisäisesti ja ulkoisesti sertifiointi-
laitoksen toimesta. Auditointiraporttien havainnot huomioitiin ja suunniteltiin
niille toimenpiteet. Tämän avulla yritys voi kehittää vielä omaa vastuullisuusra-
portointiaan. Näin sulkeutuu yksi sykli ja uusi alkaa.

4 TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU

Opinnäytetyön tutkimusongelma oli vastuullisuusraportoinnin kehittäminen osana ISO 14001 -standardin mukaista ympäristöjärjestelmää. Opinnäytetyön aikana luotu vastuullisuusraportoinnin malli on valmis ja se on otettu käyttöön. Työn tuloksena syntyi PowerPoint mallinen esitys, johon oli kirjattuna Printcom Center Oy:n tärkeimmät yritys vastuun näkökohdat. Sen oli tarkoitus toimia pe-
rustana ja apuna yrityksen viralliselle vastuullisuusraportille. Malli perustuu yri-
tyksen omaan ympäristöjärjestelmään, kumppaneiden vastuullisuusraporttei-
hin, maakuntaohjelmiin sekä kansallisiin että kansainvälisiin sopimuksiin ja lin-
jauksiin. Malli palautettiin ja hyväksyttiin toimeksiantajalla helmikuun lopussa
2021 suunnitelman mukaisesti, jonka jälkeen ryhdyttiin työstämään opinnäyte-
työraporttia.

4.1 Vastuullisuusraporttimallin sisältö

Hyvässä vastuullisuusraportissa on tärkeää tuoda alkuun ilmi yrityksen liiketoimintasäännöt. Mallissa ne tulevat suoraan Printcom Center Oy:n toimintakäsikirjasta. Yrityksen liiketoimintasääntöihin kuuluvat asiakaslähtöisyys, motivoitunut henkilöstö, jatkuva parantaminen, riskienhallinta sekä direktiivien ja lakien noudattaminen. Lisäksi yrityksen toimintaa ohjaavat laatu- ja ympäristövastuuta koskevat standardit 9001 ja 14001 sekä tietoturva koskeva standardi 27001. Kattoteemoina toimivat YK:n kestävän kehityksen periaatteet ja Agenda 2030:een sitoutuminen.

1. Strategia ja liiketoimintasäännöt
2. Ympäristövastuu
 - Energiatehokkuus
 - Päästöt ja liikkuminen
 - Luonnon monimuotoisuus
 - Kiertotalous
3. Työyhteisö
4. Taloudellinen vastuu
5. Toimitusketjut ja sidosryhmät
6. Viestiminen

Kuva 3. Kuvakaappaus vastuullisuusraporttimallin sisällysluettelosta

Printcom Center Oy toimii Espoossa, Porvoossa, Lappeenrannassa, Lahdessa, Kotkassa ja Kouvolassa, joten se sitoutuu siis Etelä-Karjalan, Uudenmaan, Päijät-Hämeen ja Kymenlaakson maakuntaohjelmien (2018-2021) mukaiseen toimintaan. Kaikissa maakuntaohjelmissä lähtökohtana on ekotehokkuuden ja uusiutuvien energianlähteiden lisääminen sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen. Maakuntien strategisissa valinnoissa korostuvat biotalous, kiertotalous, kestävä yhdyskuntarakenne sekä puhdas ja laadukas asuinympäristö. Kiertotalouden tavoitteena on luoda elinkaarensa päässä olevasta materiaalista uusia resursseja mahdollisimman pitkään, samalla välttäen materiaali- ja energiakiertoja. Myös jätteen syntymisen minimointi ja kierrätys ovat tärkeässä roolissa.

Biotalousella on suuri potentiaali varsinkin Kymenlaakson alueella, joten sitä pidetään tärkeässä roolissa ilmastonmuutoksen ehkäisemisessä. (Kymenlaakson maakuntavaltuusto 2017). Päijät-Hämeen alueella taas pyritään säilyttämään suuria pohjavesivarantoja hyvässä kunnossa. (Päijät-Hämeen maakuntavaltuusto 2017).

Pääkaupunkiseudun ilmastostrategian tavoitteena on pienentää kasvihuonepäästöjä kolmanneksella vuoden 2004 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Tähän yritykset ja asukkaat pystyvät vaikuttamaan omilla toiminnoillaan ja valinnoillaan. (Ilmastostrategian johtoryhmä 2007.)

Maakuntaohjelmissa tulee esiin myös tiiviin yhdyskuntarakenteen merkitys, mikä mahdollistaa ympäristöystävällisemmän joukkoliikenteen kehittämisen. Maakuntien tavoitteena on myös kannustaa ja tukea kestävien liikkumismuotojen käyttöä. Lisäksi kaikkien maakuntaohjelmien mukaan liiketoimintaympäristössä ympäristöosaamisen ja -tietouden kehittämisen nähdään lisäävän motivaatiota ja uusia innovaatioita ilmastonmuutoksen hillintään.

Printcomin ympäristöohjelmaan kuuluu neljä kokonaisuutta, joita ovat energiatehokkuus, päästöt ja liikkuminen, luonnon monimuotoisuus ja kiertotalous. Kaikkia kokonaisuuksia muutosten ja tavoitteiden saavuttamisen osalta seurataan aktiivisesti. Energiatehokkuuden osalta tärkeimpänä tekijänä ovat konesalit, jotka vievät suurimman osan käytetystä energiasta. Yritys uusii laitteistoja säännöllisin väliajoin, jotta ne olisivat mahdollisimman energiatehokkaita ja pyrkivät käyttämään mahdollisimman paljon uusiutuvaa energiaa. Myös hukkalämmön ja jäähdytyslaitteiden hyödyntäminen ovat isossa osassa. Toimipisteissä otetaan huomioon myös tarpeenmukainen energiankulutus.

Kuljetuksista aiheutuvat päästöt ovat yksi Printcomin suurimmista ympäristönäkökohdista. Yritys yrittää minimoida päästöjä hankkimalla tuotteet mahdollisimman suurissa erissä, jotta kuljetus olisi mahdollisimman energiatehokasta. Yritys pyrkii myös kannustamaan henkilöstöä kimpakyyteihin ja tarjoaa käyttöön julkisen liikenteen matkalippuja. Etätyöskentelyä ja videopalavereja pyritään priorisoimaan. Printcom noudattaa myös EU:n päästökattodirektiiviä, esimerkiksi työautot vaihdetaan vähemmän saastuttaviin malleihin. Lisäksi yritys valmistautuu kivihiilestä luopumiseen vuonna 2029 valtioneuvoston linjauksen mukaisesti ja tavoitteena on olla hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä.

Luonnon monimuotoisuuden osalta yritys ottaa toiminnassaan huomioon EU:n biodiversiteettistrategian. Se sitoutuu luonnon monimuotoisuuden jatkuvaan parantamiseen minimoimalla vaarallisten kemikaalien päästöjä ja lisäämällä kierrätystä sekä uusiokäyttöä merkittävästi. Se viestii henkilökunnalle ympäristövastuusta ja resurssiviisaasta kulutuksesta, ohjaa työntekijöitään lajittelemaan mahdollisimman tehokkaasti ja seuraa jätteiden lajitteluasteita toimipisteissä. Lisäksi toimipisteissä käytetään mahdollisimman paljon uusiopaperia, jossa FSC-sertifioidut tuotteet ovat etusijalla. Myös toimittajilta vaaditaan puun ja paperin hankintaa vastuullisesti. Printcom Center Oy sitoutuu myös Itämeren alueen tavoitteisiin vuoteen 2030 asti.

Yritys noudattaa jätteiden osalta etusijajärjestystä ja ensisijaisena tavoitteena on minimoida jätteen määrä hyödyntämällä se mahdollisimman tehokkaasti. Yrityksen tavoitteena on vähentää muovijätettä työpaikalla 90 % ja makean veden käyttöä 10 % vuoteen 2030 mennessä. Jokaisella työntekijällä on työpaikalla velvollisuus huolehtia omalla toiminnallaan jätteiden hallinnasta. Yritys tarjoaa ICT-laitteiden elinkaarihallintapalveluja, joissa ohjelmistot asennetaan ja vanhojen laitteiden kierrätys toteutetaan tietoturvallisesti. Vaaralliset jätteet lopetusjohdetaan ja sähkö- ja elektroniikkaromu kierrätetään lainsäädännön mukaisesti. Turhaa tulostamista pyritään välttämään ja priorisoimaan sähköistä tiedonsiirtoa.

Sosiaalinen vastuu on tärkeä tekijä yrityksen menestymisessä, sillä tuloksen tekevät työntekijät. Toiminnassa kiinnitetään huomiota työntekijöiden yhdenvertaiseen kohteluun rekrytoinnista esimiestyöhön neljällä teemalla, joita ovat panostus ilmapiiriin, joka on avoin erilaisille ajattelutavoille ja jossa jokainen voi hyödyntää omaa osaamistaan, monimuotoisuuden vaaliminen, sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja pyrkiminen siihen, että työtehtävät jakautuisivat tasaisesti naisten ja miesten kesken sekä erilaisten elämäntilanteiden huomioonottaminen tarjoamalla esimerkiksi työajan joustoja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisessa. Organisaation tavoitteena on tapaturmaton työskentely, mihin pyritään selkeillä työohjeilla ja häiriötilannesuunnitelmalla. Yritys tarjoaa myös kattavat terveystoimet ja aktiivista virkistystoimintaa. Se hyödyntää varhaisen välittämisen toimintamallia ja järjestää koulutuksia itsensä kehittämiseksi sekä vaihtelevia ja riittävän haasteellisia työtehtäviä.

Taloudellinen vastuu on yrityksen perusedellytys. Yrityksen tavoitteena on tuoda markkinoille uusia tuotteita, jotka perustuvat luonnonvarojen säästämiseen tähtääviin innovaatioihin sekä kasvattaa vertailukelpoista liikevoittoa myynnin kasvun ja kannattavuuden kautta. Se puolestaan tuottaa taloudellista hyötyä asiakkaiden ja omistajien lisäksi myös työntekijöille ja yhteiskunnalle palkan- ja verojenmaksuina. Yritys pyrkii suosimaan paikallisia toimijoita ja tekemään yhteistyötä julkisen ja yksityisen sektorin kanssa. Tuotteet pyritään suunnittelemaan mahdollisimman asiakaslähtöisesti, jossa tärkeimmät teemat ovat käytettävyys, kestävyys ja esteettinen laatu. Tavoitteena on myös sopeuttaa asiakkaita Covid-19 pandemiasta, digitalisaatiosta ja ilmastonmuutoksesta johtuviin liiketoimintamallimuutoksiin. Yrityksen yksi toimipisteistä sijaitsee Lahdessa, joten Printcom Center Oy tukee Lahden kaupunkia kestävän kehityksen edistämässä, kun se toimii Euroopan ympäristöpääkaupunkina 2021.

Printcom Center Oy:n yhteistyökumppaneiden tulee noudattaa vastuullisen hankinnan periaatteita ja sitoutua YK:n Global Compact- aloitteen periaatteisiin. Hankintaprosessit ovat läpinäkyviä ja perustuvat kilpailullisiin toimitussopimuksiin. Yritys viestii viestintäsuunnitelman mukaisesti arvoista ja toimintatavoista. Suunnitelmassa määritetään toteutusmuotoja ulkoiseen ja sisäiseen viestintään ja niitä seurataan jatkuvasti. Viestintä koskee muun muassa tavoitteita, niiden etenemistä ja mitä on jo saavutettu.

4.2 Ympäristöjärjestelmän sisäinen ja ulkoinen auditointi

Suunnitelmasta poiketen päätettiin toimeksiantajan kanssa sisällyttää opinnäytetyöhön vielä heidän auditointinsa vastuullisuusraporttiin liittyen, sillä siitä saatava lisäarvo opinnäytetyöhön on iso. Ulkoinen auditointi pidettiin elokuun lopussa 2021. Tästä syystä opinnäytetyö ei valmistunut täysin ajallaan elokuun lopussa, niin kuin alkuun oli suunniteltu.

Auditointi on prosessi, jossa puolueettomasti ja järjestelmällisesti selvitetään, täyttääkö yritys sille asetetut auditointikriteerit. Auditoinnilla ikään kuin tarkastetaan, toimiiko organisaatio sovitun mukaisesti. (Kriik, 2019.) Auditointi voi olla sisäistä tai ulkoista riippuen siitä, mikä taho sitä suorittaa. Sisäinen auditointi on laadunhallintajärjestelmän osa, jossa yritys arvioi itseään.

Auditoinnin suorittaa tehtävään valittu henkilöstö ja sen tavoitteena on löytää kehityskohteita yrityksen toiminnasta. Oikein hyödynnettynä se auttaa yritystä vahvistamaan oikeita menettelytapoja ja saavuttamaan tavoitellun toimintatason. Auditoinnista saadut tulokset käydään myöhemmin läpi johdon katselmuksissa, joiden perusteella tehdään johtopäätöksiä ja muutetaan tarvittaessa toimintaa. (Lecklin 2006, 72–73; Pesonen 2007, 190–192.)

Johdon katselmukset ovat ISO 9001 ja 14001 -standardeihin perustuva käytäntö. ISO 9001 -standardi vaatii, että ylimmän johdon on varmistuttava järjestelmän toiminnasta, sen vaikuttavuudesta ja sen soveltuvuudesta yrityksen toimintaan. Katselmuksien tavoitteena on arvioida yrityksen toimintaa ja suunnitella kehittämistoimenpiteitä. Ne ovat yrityksen jokapäiväistä laadunhallintaa ja ne on dokumentoitava. Jokaisesta johdon katselmuksesta tulisi selvittää päätökset ja toimenpiteet, miten johtamisjärjestelmää aiotaan kehittää tulevaisuudessa. Tuloksissa tulisi myös tuoda esiin organisaation toiminnan onnistumisia. Johdon katselmus suunnitellaan etukäteen ja siinä otetaan edellisten kausien katselmusten tulokset huomioon. (SFS-EN ISO 9001:2015, 28–29.) Printcom Center Oy:llä on sertifioitu ISO 9001 -standardiin perustuva laadunhallintajärjestelmä, joten he sitoutuvat suorittamaan säännöllisiä johdon katselmuksia ja sisäistä auditointia, joka perustuu vuosittaiseen auditointisuunnitelmaan. Organisaation laatu päällikkö laatii auditointisuunnitelman, jonka johto hyväksyy.

Laadunhallinnan lisäksi myös riskienhallinta on yrityksen tärkeä menestystekijä, sillä yritystoimintaan liittyy aina riskejä. Riskienhallintaprosessiin kuuluu merkittävänä osana sisäinen auditointi, jossa otetaan huomioon nimenomaan riskienhallinta ja eri toimintojen kriittisyys. Organisaation on tärkeää olla perillä riskeistä, jotka voivat uhata strategiaa tai muita tavoitteita. Riskienhallinnassa pyritään tunnistamaan ja ehkäisemään organisaation sisäiset ja ulkoiset riskit. Ulkoisiin riskeihin ajatellaan kuuluvan esimerkiksi luonto, kulttuuri, lainsäädäntö ja paikallinen yhteisö. Sisäiseen riskeihin kuuluvat taas työturvallisuus, tietojärjestelmät ja organisaation sisäiset ohjeet. (Koipijärvi & Kuvaja 2017, 54–55.) Peruslähtökohta on, että riski on aina epävarmuutta, mutta se voi toisaalta kääntyä myös mahdollisuudeksi. Tämän takia riskienhallinnan yhteydessä arvioidaan monesti myös mahdollisuuksien todennäköisyyttä. (Juvonen ym., 2014.)

Ulkoinen auditointi lähtee yleensä yrityksen tarpeesta kehittää omaa toimintajärjestelmäänsä. Ulkoisessa auditoinnissa sertifiointilaitos arvioi yrityksen toimintaa ennen sertifiointia määritettyjen auditointikriteerien mukaisesti, jonka jälkeen se pystyy myöntämään, jatkamaan tai eväämään sertifikaatin. Sertifikaatti on todistus jonkin tietyn standardin vaatimusten täytymisestä. Printcom Center Oy:lle tehdyssä uudelleensertifiointissa tavoitteina oli selvittää ISO 14001 -standardin vaatimusten täytyminen, kyky tunnistaa parantamismahdollisuuksia ja vaikuttavuus sen varmistamiseksi, että asiakas voi odottaa määriteltyjen vaatimusten täyttyvän. Auditoinnissa ei todettu poikkeamia sertifiointilaitoksen toimesta, joten sertifikaattia jatkettiin.

Auditoinnin tulokset olivat positiivisia. Yrityksen vastuullisuusraportointi oli yleisten käytäntöjen mukaista ja siihen liittyvä ympäristötoiminta ja kestävä kehityksen huomioiminen toiminnassa kehuttavaa. Lisäksi järjestelmädokumentointi täytti standardin vaatimukset ja oli riittävää järjestelmän ylläpidon kannalta. Yritys osoitti auditoinnissa, että vastuullisuusraportissa ja ympäristöjärjestelmässä esitettyjä suorituskäytännön tavoitteita ja päämääriä seurataan aktiivisesti ja mitataan näiden tavoitteiden toteutumista.

Printcom on määrittänyt toiminnalleen olennaisimmat indikaattorit, joita he seuraavat aktiivisesti saadakseen tietoa kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumisesta. Prosessien vaatimustenmukaisuutta seurataan johdon katselmuksissa ja sisäisissä auditoinneissa. Katselmuksessa asetettuja laatutavoitteita verrataan toteutuneeseen, arvioidaan toiminnan tasoa ja seurataan toiminnan parantamiseen liittyvien muutosten toteutusta.

Yritys mittaa ekologista vastuullisuuttaan sähkönkulutusraporttien ja vihreän sähkön käyttöasteen avulla. Yritys kerää myös jätehuoltoyhtiöltä vuosittain kierätyksraportteja ja mittaa vedenkulutustaan. Liikkumisesta aiheutuvia päästöjä yritys seuraa matkakustannusten avulla optimoidakseen kuljetuksiaan ja työliikennettänsä. Näistä raporteista saatavaa tietoa verrataan edellisiin tuloksiin ja saadaan näyttöä yrityksen toiminnan kehityksestä.

Sosiaalisen vastuun mittareita ovat työtapaturmien määrä, sairauspoissaolot sekä suoritettujen koulutuspäivien määrä vuodessa. Yritys seuraa työntekijöidensä hyvinvointia vuosittain pidettävien työhyvinvointikyselyjen avulla. Li-

säksi organisaatiossa pidetään kerran vuodessa työpaikkakohtaiset työsuojelukatselmukset, joissa selvitetään ja tunnistetaan työstä, työtilasta, muusta työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät.

Printcomilla taloudellista vastuuta mittaavat asiakastyytyväisyys ja taloudelliset suoritteet. Asiakastyytyväisyyttä seurataan asiakaspalautteiden, asiakastyytyväisyysmittausten sekä reklamaatioiden määrän avulla. Annetut palautteet käydään säännöllisesti läpi palavereissa ja arvioidaan annetun vastineen ja tehtyjen toimenpiteiden riittävyyttä. Myös sidosryhmien kautta saatu palaute käsitellään samoin kuin suoraan asiakkailta tullut palaute. Tuloksellisten tavoitteiden saavuttamista seurataan verojen ja osinkojen määrällä sekä tilikauden liikevaihdon ja tuloksen avulla.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyö vastasi tutkimusongelmaan ja opinnäytetyön tavoitteet saavutettiin, sillä yrityksen vastuullisuusraportointi kehittyi työn aikana. Mallista oli tarkoitus tehdä mahdollisimman yksinkertainen ja selkeä, jotta yrityksen vastuullisuusraportoinnista saataisiin mahdollisimman helppoa. Siinä tavoitteessa onnistuttiin ja yritys pystyi mallin avulla dokumentoimaan oman vastuullisuustoimintansa olevan hyvällä tasolla.

Vastuullisuusraportointimallin ja opinnäytetyön tekemiseen oli varattu riittävästi aikaa, joten sen tekemistä ei joutunut missään vaiheessa kiirehtimään. Tästä syystä kaikki tavoitteet saavutettiin ja lisäksi opinnäytetyöhön pystyttiin lisäämään vielä auditointiraportin tulokset aikataulun puitteissa.

Tutkimukseen valitut menetelmät olivat tutkimuksen luonteeseen sopivia ja tulokset luotettavia. Opinnäytetyöraportti on laadittu käyttäen paljon erilaisia lähteitä, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta ja tukee tehtyjä johtopäätöksiä aineiston pohjalta.

LÄHTEET

Bärlund, A & Perko, S. 2013. Kestävä johtajuus. Liettua: BALBO print.

Cathy L., DuBois, D., DuBois, Z. 2012. Strategic HRM as social design for environmental sustainability in organization, *Human Resource Management*. Vol. 51 nro 6.

Ekokompassi. 2021. Ympäristövastuun osa-alueet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://ekokompassi.fi/ymparistojarjestelma/yritysvastuu/> [viitattu 14.1.2021].

Elkington, J. 1994. Towards the Sustainable Corporation: Win-Win-Win Business Strategies for Sustainable Development. *California Management Review*. Vol. 36 nro 2, 90–100.

Elkington, J. 1998. Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business. Gabriola Island, British Columbia: New Society Publishers.

Elovainio M, Kivimäki M, Vahtera J. 2002. Organizational justice: evidence of a new psychosocial predictor of health. *American Journal of Public Health*. Vol 92. nro 1, 105–108. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/11584693_Organizational_Justice_Evidence_of_a_New_Psychosocial_Predictor_of_Health [viitattu 10.1.2021].

Epstein, M., Buhovac, A., Elkington, J. & Leonard, H. 2014. Making Sustainability work: Best practises in Managing and Measuring Corporate Social, Environmental and Economic Impacts. Berrett-Koehler Publishers, Incorporated. E-kirja. Saatavissa: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/xamk-ebooks/home.action> [viitattu 5.1.2021].

Global Compact Network Finland. 2021. UN Global Compact. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.globalcompact.fi> [viitattu 11.1.2021].

Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. 2006. Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Kansanvalistusseura.

Helsinki Business College, Etelä-Savon ammattiopisto, Ammattiopisto Tavastia, Lapin koulutuskeskus REDU, Svenska framtidskolan i Helsingforsregionen Ab, Tampereen seudun ammattiopisto TREDU & Turun ammattiopistosäätiö. 2021. Kestävän kehityksen digitaalinen oppimateriaali -hanke. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://keke.bc.fi/Kestava-kehitys/suomi/ekologinen/> [viitattu 28.10.2021].

Heyns, G. 2012. Companies that Invest in Sustainability Do Better Financially. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://hbr.org/2012/09/sustainable-investing-time-to> [viitattu 10.1.2021].

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. painos. Porvoo: Bookwell.

Hämäläinen, T. 2017. Kestävän talouden rakenteet uudistuvat jatkuvasti. WWW-dokumentti: <https://www.sitra.fi/artikkelit/kestavan-talouden-rakenteet-uudistuvat-jatkuvasti/> [viitattu 14.1.2021].

Ilmastostrategian johtoryhmä. 2007. Pääkaupunkiseudun ilmastostrategia 2030 - Ilmastonmuutoksen hillintä keskeiseksi osaksi kaupunkien suunnittelua ja päätöksentekoa. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://fi.opas-net.org/fi/P%C3%A4%C3%A4kaupunkiseudun_ilmastostrategia_2030 [viitattu 10.2.2021].

Juutinen, S. & Steiner, M. 2010. Strateginen yritysvastuu. Helsinki: WSOYpro.

Juvonen, M. Koskensyrjä, M. Kuhanen, L. Ojala, V. Pentti, A. Porvari, P. & Talala, T. 2014. Yrityksen riskienhallinta. Helsinki: Finanssi ja vakuutus kustannus FINVA.

Jyväskylän yliopisto. 2015. Toimintatutkimus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/toimintatutkimus> [viitattu 27.9.2021].

Kaskinen, T., Kuittinen, O., Neuvonen, A., Ritola, M., Hämäläinen, M., Nuutinen, J., Tarvainen, A., Lahtinen, V. 2013. Kolme kestävän kehityksen polkua yrityksen menestykseen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/artikkelit/kolme-kestavan-kehityksen-polkua-yrityksen-menestykseen/> [viitattu 14.1.2021].

Ketola, T. 2005. Vastuullinen liiketoiminta. Sanoista teoiksi. Helsinki: Edita Prima.

Koipijärvi, T. & Kuvaja, S. 2017. Yritysvastuu: johtamisen uusi normaali. Printon, Viro: Kauppakamari.

Kriik, G. 2019. Mitä on auditointi? Blogi. Saatavissa: <https://www.arter.fi/mita-on-auditointi/> [viitattu 2.1.2022].

Kymenlaakson maakuntaohjelma 2018–2021. Kymenlaakson maakuntavaltuusto. 2017. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kymenlaakso.fi/attachments/article/12355/Maakuntaohjelmaluonnos%20210817.pdf> [viitattu 10.2.2021].

Lecklin, O. 2006. Laatu yrityksen menestystekijänä. 5. uudistettu painos. Hämeenlinna: Karisto.

Maignan, I., Hillebrand B., McAlister D. 2002. Managing Socially-Responsible Buying: How to Integrate Noneconomic Criteria into the Purchasing Process. *European Management Journal* Vol. 20, nro. 6, s. 641–648. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.xamk.fi/science/article/pii/S0263237302001159> [viitattu 13.1.2021].

McNiff, J. & Whitehead, J. 2011. All You Need to Know About Action Research. Toinen painos. Lontoo: Sage Publications.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Julkaisussa: Metsämuuronen, Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Onkila, T. & Siltaoja, M. 2017. One rule to rule them all? Organisational sensemaking of corporate responsibility. *Journal of Business Ethics*, Vol. 144, 5–20.

Pesonen, H. 2007. Laatu! Asiantuntijaorganisaation laatuopas. Juva: WS Bookwell.

Porter, M. & Kramer, M. 2011. Creating Shared Value. *Harvard Business review*. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.relativimpact.com/downloads/HBR-Shared-value.pdf> [viitattu 14.1.2021].

Päijät-Hämeen maakuntaohjelma 2018–2021. Päijät-Hämeen maakuntavaltuusto. 2017. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://pajjat-hame.fi/wp-content/uploads/2020/02/Maakuntastrategia_ja_ohjelma_2018-2021_nettiin.pdf [viitattu 10.2.2021].

Rohweder, L. 2004. Yritysvastuu. kestävä kehitys organisaatiotasolla. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Rogers, K. & Hudson, B. 2011. The Triple Bottom Line: The Synergies of Transformative Perceptions and Practices for Sustainability. *OD Practitioner*, Vol. 43 nro 4, 3-9. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/283710434_The_Triple_Bottom_Line_The_Synergies_of_Transformative_Perceptions_and_Practices_for_Sustainability_with_Barclay_Hudson_OD_Practitioner_Fall_2011 [viitattu 26.12.2021].

SFS- EN ISO 9001. 2015. Laadunhallintajärjestelmät. Vaatimukset. Vahvistettu 5.10.2015. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS-EN ISO 14001. 2015. Ympäristöjärjestelmät. Vaatimukset ja niiden soveltamisohjeita. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

SFS-EN ISO 14004, 2010. Ympäristöjärjestelmät. Yleisiä ohjeita periaatteista, järjestelmistä ja tukea antavista menetelmistä. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

Schrettle, S., Hinz, A., Scherrer -Rathje, M., Friedli, T. 2014 Turning sustainability into action: Explaining firms' sustainability efforts and their impact on firm performance. *International Journal of Production Economics*. Jan 2014, Vol. 147 A-osa, s.73–84.

Suomen Standardisoimisliitto SFS ry. 2018. ISO 14001:2015. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_14000_ymparistojohtaminen/iso_14001_2015 [viitattu 8.10.2021].

Suomen YK-liitto. 2021. Kestävä kehitys. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestava-kehitys> [viitattu 6.1.2021].

Suomen ympäristöopisto SYKLI. 2021. Kestävän kehityksen edistäminen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ymparistoosaava.fi/sosiaali-ja-terveysala/index.php?k=22588> [viitattu 20.10.2021].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuominen, K. & Moisio, J. 2015. Luotettavaa ympäristönhallintaa ISO 14001:2015. Helsinki: Benchmarking.

Valtioneuvosto. 2020. Mitä on kestävä kehitys? WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys> [viitattu 5.1.2021].

Valtioneuvosto. 2021a. Agenda 2030 – kestävä kehityksen tavoitteet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet> [viitattu 11.2.2021].

Valtioneuvosto. 2021b. Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda 2030. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030> [viitattu 28.10.2021].

WCED. 1987. World Commission on Environment and Development (WCED). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.encyclopedia.com/environment/energy-government-and-defense-magazines/united-nations-world-commission-environment-and-development-wced-our-common-future-report-1987> [viitattu 5.1.2021].

Ympäristöministeriö. 2020. Mitä on kestävä kehitys. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.ym.fi/fi-fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys [viitattu 5.1.2021].